

Hər bir ölkənin milli təhlükəsizliyinin tərkib hissəsi olan ərzaq təminatının mənbəyi kənd təsərrüfatıdır. Kənd təsərrüfatının inkişafı isə ilk növbədə onun əsas istehsal vasitəsi olan torpaqdan səmərəli istifadə etməkdən asılıdır. Torpaq hər bir dövlətin milli sərvətidir. Bütün maddi nemətlər torpaqdan müxtəlif formada istifadə etməklə yarandığına görə onu qoruyub mühafizə etmək və gələcək nəsillərə ötürmək bəşəriyyətin yarandığı gündən qarşıda duran ən vacib məsələ olmuşdur. Hər bir dövlətin borcu isə onun ərzasinə aid olan torpaqlardan səmərəli istifadə etməkdir.

Göründüyü kimi, hazırda qüvvədə olan qanunvericiliyi əsasən, torpaq üzərində mülkiyyət, istifadə və ya icarə hüququ olan şəxslərin hüquqlarının başqası tərəfindən bu və ya digər formada pozulması qanunazidd hərəkət edən şəxsin cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi ilə cəzalandırılır. Azadlıqdan məhrum etmə cəzası torpaqla bağlı qərar qəbul edən vəzifəli şəxslər üçün də nəzərdə tutulur. Bütün bunlar isə onu deməyə əsas verir ki, mülkiyyətində, istifadəsində və ya icarəsində qanuni yolla əldə edilmiş torpaq sahəsi olan şəxslər onlara bu hüquqlarını həyata keçirməkdə maneçilik törədən istənilən şəxsə qarşı məhkəmə qarşısında iddia qaldırmaqda öz hüquqlarını müdafiə edə bilərlər.

Bununla yanaşı, mülkiyyətində, istifadəsində və ya icarəsində torpaq sahəsi olan fiziki və hüquqi şəxslərə öz hüquqlarını həyata keçirməkdə qanunvericiliklə müəyyən olunmuş müvafiq icra orqanlarının vəzifəli şəxsləri də yardım etməyə borcludurlar. Bu, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2000-ci il 28 noyabr tarixli 421 nömrəli fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Torpaqlardan istifadəyə və onların mühafizəsinə dövlət nəzarəti haqqında Əsasnamə"nin müvafiq bəndlərində əks olunmuşdur. Əsasnamənin 3-cü və 4-cü bəndlərində əsasən, torpaqlardan istifadəyə və onların mühafizəsinə dövlət nəzarətinin həyata keçirilməsi Azərbaycan Respublikasının Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinə və Naçıvan Muxtar Respublikasının Daşınmaz Əmlak və Torpaq Məsələləri üzrə Dövlət Komitəsinə, habelə bu dövlət komitələrinin yerli qurumları və yerli bölmələrinə həvalə edilmişdir. Həmin orqanların torpaq qanunvericiliyinin pozulmasında təqsirkar olan şəxslərin məsuliyyətinə cəlb edilməsi barədə müəyyən edilmiş qaydada tərtib olunan sənədləri müvafiq orqanlara göndərmək, torpaqlardan səmərəli istifadə, onların mühafizə məsələləri, torpaq islahatı, yerquruluş işləri, torpaqla bağlı digər məsələlərin həlli ilə əlaqədar yerli icra hakimiyyəti orqanlarının və bələdiyyələrin torpaq qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun gəlməyən qərar, sərəncam və digər normativ xarakterli aktlarının ləğv edilməsi barədə müvafiq orqanlar və ya məhkəmə qarşısında iddia qaldırmaq və digər hüquqları vardır. Yaxşı olar ki, bu orqanlar onlara verilmiş hüquqlardan istifadə edib torpaq qanunvericiliyinin pozulmasının qarşısını vaxtında alsınlar və torpaqlardan səmərəli istifadə olunmasına öz töhfələrini versinlər.

Konstitusiyamızın 15-ci maddəsində qeyd edilir ki, Azərbaycan Respublikasında iqtisadiyyatın inkişafı müxtəlif mülkiyyət növlərinə əsaslanaraq xalqın rifahının yüksəldilməsinə xidmət edir və Azərbaycan dövləti bazar münasibətləri əsasında sosial yönümlü iqtisadiyyatın inkişafına şərait yaradır. Bununla əlaqədar iqtisadiyyatın digər sahələrində olduğu kimi, aqrar sahədə də islahatlar, o cümlədən torpaq islahatı həyata keçirildi. Bu məqsədlə "Torpaq islahatı haqqında" qanun qəbul olundu. Həmin qanunda qeyd olunur ki, torpaq islahatının məqsədi iqtisadi azadlıq və sosial ədalət prinsipləri əsasında torpaq üzərində yeni mülkiyyət münasibətlərini yaratmaq, bazar iqtisadiyyatını və sahibkarlıq təşəbbüsünü inkişaf etdirmək, ölkənin iqtisadi müstəqilliyinə, o cümlədən ərzaq təminatına nail olmağa və nəticə etibarilə Azərbaycan xalqının maddi rifahını yüksəltməkdən ibarətdir. Bu qanunun tələblərinə uyğun olaraq MDB məkanında ilk dəfə ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə respublikamızın torpaq fondunun 19 faizi kənd əhalisinə pay torpağı kimi onların xüsusi mülkiyyətinə pulsuz verildi və bütün sənədləşmə işləri dövlət vəsaiti hesabına ye-

riyə verildi. Təəssüf ki, torpaq payı alanların və sonradan satınalma və digər yollarla torpaq mülkiyyətçisi olanların bəzilərini həmin torpaqlardan bütövlükdə və ya onların bir hissəsindən istifadə etmirlər. Nəticədə bu torpaqlar uzun müddət istifadəsiz qaldığına görə öz təyinatını itirir və bununla da torpaq islahatının məqsədlərinə nail olmağa imkan vermir.

Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, bəzi torpaq mülkiyyətçilərinin torpaqlardan istifadəyə belə laqeyd münasibəti qanunlarda olan müəyyən humanist maddələrin mövcudluğu ilə də əlaqədardır. Belə ki, Torpaq Məcəlləsinin 73-cü maddəsinin 1-ci bəndinin 8-ci abzasında qeyd edilir ki, kənd təsərrüfatı istehsalı üçün verilmiş torpaq sahəsindən daldabald 2 il ərzində üzrlü səbəb olmadan istifadə edilmədikdə torpaq sahəsi və ya onun bir hissəsi üzərində mül-

kiyyətli artımına müsbət təsir göstərə bilər. Ölkəmizdə pambıq istehsalının artımı onun emalını da zəruri edir ki, bu da yeni iş yerlərinin açılması və ölkəyə valyuta gətirilməsi deməkdir. Bu məqsədlə, ilk növbədə, istehsal olunan xam pambıq mövcud emal müəssisələrində lif istehsalı üçün emal edildikdən sonra, cənab İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi, ipə və hazır məhsul olan paltara-tekstilə kimi emal olunmalıdır. Bunun üçün hazırda Azərbaycanda fəaliyyət göstərən emal müəssisələrinin sayını artırmaq və onları müasir texnologiyalarla təmin etmək lazımdır. Xatırladaq ki, 2015-ci ildə xarici ölkələrə 4537 ton pambıq lifi və 8431 ton pambıq parça ipiyi satıldığından respublikamıza 19 milyon dollardan çox vəsait daxil olmuşdur. İxrac edilən 1 kiloqram pambıq lifinin 1,08, pambıq parça ipiyinin isə 1,70 dollara satılması onu göstərir ki, xam pambığın bir çox emal prosesindən keçməsi həm onun rentabelliyini artırır, həm də daha çox yeni və daimi iş yerlərinin yaranmasına imkan verir. Bu da azalan neft gəlirlərinin bir hissəsini gələcəkdə pambıqçılığın hesabına kompensasiya etməyə şərait yarada, ölkə iqtisadiyyatında daha çox əlavə dəyər yaranmasına təkan verib. Nəzərə alsaq ki, Avropa və digər ölkələrdə xalis pambıqdan hazırlanan paltarlar, xüsusən uşaq paltarlarına tələbat getdikcə artır, onda bu sahəni klaster əsasında inkişaf etdirməyin (yəni, pambıqçılıq

üzrə ixtisaslaşan müəyyən bölgədə istehsal, emal, satış müəssisələri ilə yanaşı, bu sahənin elmi və kadrlar təminatı, digər infrastrukturun yaradılması və s.) çox böyük səmərə verəcəyini görürük. Məsələn, Çin Xalq Respublikası dünyada ən çox pambıq istehsal və idxal edən ölkədir. Burada istehsal və idxal olunan xam pambıq son məhsula - paltara istehsalına kimi emal olunur və xarici ölkələrə hazır məhsul kimi ixrac edilir. Hükumətin sözügedən iclasında Prezident kənd təsərrüfatının ənənəvi sahələrindən olan baramaçılığın itirdiyimizi və bu sahənin inkişaf etdirilməsinin vacibliyini də qeyd etmişdir. Bu məqsədlə baramanın alışı qiymətinin artırılması tövsiyə olunur. Mütəxəssislər qeyd edirlər ki, hazırda dünya bazarında bir kiloqram baramaya 9-10 dollar ödənilirdi halda, Azərbaycanda 3-4 manat verilir ki, bu da sərfəli deyil. Bu səbəbdən də baramaçılığa maraq tamamilə azalıb. Təkcə onu demək kifayətdir ki, keçən əsrin 70-80-ci illərində respublikamızda ildə 5-6 min ton barama istehsal edildiyi halda, 2014-cü il bu rəqəm 974, keçən il isə 236 kiloqram olmuşdur.

Həlbuki Avropa ölkələrinin Azərbaycana iqtisadi, ticarət əlaqələrinin əsası "Qafqaziyada ipək sənayesi" adlı İtaliya şirkətinin 1818-ci ildə Şəki ərazisində münasib yer seçməsi ilə qoyulmuşdur. 1863-cü ildə isə Fransada təsis edilmiş "Qafqaziyada ipəkçilik" adlı yeni şirkət Şəkidə o dövr üçün dünyanın ən böyük ipək fabrikinin inşası üçün və Fransanın Lion şəhərinə məxsus Sent-Etyen şirkəti Şəki ipəyinin əsas alıcısı olmuşdur. Çar Rusiyasında isə elektrik enerjisindən istifadə etməklə barama açmaq çevirib ixrac etməliyə. Bu, mütləq olmalıdır. Həsab edirik ki, pambıq yığanlara verilən pul artırılmalıdır. Mənə verilən məlumata görə, indi bir kiloqram pambıq üçün insanlara 42 qəpik ödənilir. Həsab edirik ki, bu, çox azdır. Bu, əhəmiyyətli dərəcədə qaldırılmalıdır". Prezident Nazirlər Kabinetinin bu il aprelin 9-da keçirilən iclasında da məsələyə yenidən qayıdaraq qeyd etmişdir ki, pambıq istehsalının artırılmasını sahibkarlar təkbəşinə edə bilməzlər. Pambıqçılığın inkişaf etdirmək üçün dövlət, icra orqanları və özəl qurumlar birgə işləməlidirlər. Prezident bu il pambığın əkin sahəsini 50 min hektara, pambıq istehsalını isə 100 min tona çatdırmaq barədə konkret tapşırıqlar vermişdir.

Hələ 2010-cu ildə bu sahənin ölkəmizdə böyük sosial və iqtisadi əhəmiyyəti nəzərə alınaraq "Pambıqçılıq haqqında" qanun qəbul edilmişdir. Qanunun 5-ci maddəsində pambıqçılığın inkişafına dair dövlət proqramının qəbul edilməsi və pambıqçılığın klaster əsasında inkişaf etdirilməsi nəzərdə tutulur. Həsab edirik ki, dövlət proqramının təzliklə qəbul edilməsi bu sahənin inkişafına və pambıq istehsalının

kəşb edir. Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, əvvəllər respublikamızda on min hektarla yarpaq üçün tut bağları (çəkillik) olduğu halda, hazırda çəmi 734 hektar çəkillik mövcuddur. Həsab edirik ki, baramaçılıq inkişaf etdirmək üçün Azərbaycan Elmi-Tədqiqat İpəkçilik İnstitutunun (hazırda bu institut ləğv edilərək hansısa quruma birləşdirilib) hazırladığı konsepsiya Prezidentin tövsiyələri nəzərə alınmaqdan yenidən işlənilib təsdiq edilməli və onun icrasına başlanmalıdır.

Dünya ölkələrinin təcrübəsi göstərir ki, dövlət qaçığı ilə əhatə olunan kənd təsərrüfatı ümumi iqtisadi tənəzzül dövründə də inkişaf etməkdə davam edən sahədir. Biz bunu Azərbaycanın təsərrüfatında görə bilərik. Prezident Nazirlər Kabinetinin iclasında söylədiyi yekun nitqində bu barədə demişdir: "Kənd təsərrüfatının inkişafı bizim üçün həmişə prioritet bəndir. İndiki şəraitdə bunun önəmi daha da artır. Mən şadam ki, ümumi dünya iqtisadi böhranına baxmayaraq, birinci rübdə Azərbaycanda kənd təsərrüfatına qoyulan investisiyalar, məhsul istehsalçılarına verilən subsidiyalar hədəf getmiş, öz bəhrəsini verir. Ona görə də iqtisadi böhranlar baş verəndə tənəzzülə ən az məruz qalan və böhrandan ən tez çıxan iqtisadi sahə məhz kənd təsərrüfatıdır.

Kənd təsərrüfatının ölkənin iqtisadi, sosial və siyasi həyatında əhəmiyyətini çox düşgün qiymətləndirən cənab İlham Əliyev hələ prezidentliyinin ilk illərindən bu sahəyə çox böyük qayğı və diqqətə yanaşaraq onu qeyri-neft sektorunun prioritet sahəsi adlandırmışdır. Bu gün də iqtisadi məsələlərə dair elə bir iclas, konfrans yoxdur ki, Prezident kənd təsərrüfatı haqqında hərtərəfli təhlillər aparmasın, aqrar sahənin bu və ya digər məsələsinin həllinə dair konkret tapşırıqlar verməsin. Kənd təsərrüfatı məhsul istehsalçılarına vergi güzəştlərinin müddətinin artırılması, subsidiyaların, eləcə də kənd təsərrüfatı texnikasının və digər istehsal vasitələrinin fermerlərə lizinə verilməsi, güzəştli kreditlər və digər stimullaşdırıcı tədbirlərin həyata keçirilməsi ölkəmizdə kənd təsərrüfatının inkişafına öz müsbət təsirini göstərmiş və iqtisadiyyatın bu bölməsinin dinamiki və davamlı inkişafını təmin etmişdir.

Ölkəmizdə kənd təsərrüfatına dövlətin daim göstərdiyi diqqət və qayğının növbəti bariz nümunəsi kimi Prezidentin 2016-cı il 11 aprel tarixli "Ərzaq məhsullarının tədarükü və təchizatı" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin yaradılması haqqında sərəncamını göstərmək olar. Belə bir qurumun yaradılması hər şeydən əvvəl, fermerlərin istehsal etdikləri məhsulları satmaqda rastlaşdıqları çətinliklərin aradan qaldırılmasına böyük köməyi olacaqdır. Bu da onlarda istehsal genişləndirməyə, yüksək keyfiyyətli məhsul istehsal etməyə marağı artıracaqdır. Digər tərəfdən, dövlət orqanlarına ərzaq almaq üçün bütücdən ayrılan vəsaitin səmərəli xərclənməsinə nəzarət etməyə və bu məqsədlə xərclənen vəsaitin xarici fermerlərin yox, yerli istehsalçıların maliyyələşməsinə imkan verəcəkdir.

Hazırda Milli Məclisdə "Kənd təsərrüfatı kooperasiyası haqqında" qanun layihəsinin ikinci oxunuşa təqdim olunması üçün hazırlıq işləri davam edir. Bu qanunun təzliklə qəbul edilməsi və kooperasiyanın genişlənməsi də bu yeni yaradılacaq ASC-nin uğurlu fəaliyyətinə təkan verəcək. Belə ki, hazırda ölkəmizdə kənd təsərrüfatı məhsul istehsalçılarından böyük əksəriyyəti xırd fermerlərdir. Bu şəraitdə məhsulu satın alınması üçün çoxsaylı fermerlərə müqavilə bağlamaq müəyyən çətinliklər törədir. Lakin göstərilən qanunun qəbul edilməsi bu çətinliyi aradan qaldıracaq. Çünki yeni yaradılan istehsal və emal kooperativləri ilə müqavilələr bağlamaq daha asan və əlverişli olacaq. Eyni zamanda, "Ərzaq məhsullarının tədarükü və təchizatı" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin yaradılması da öz növbəsində respublikamızda istehsal və emal kooperativlərinin yaranmasını zəruri edəcək, kooperasiya fəaliyyətinin genişlənməsinə, habelə müxtəlif istiqamətli kooperativlər ittifaqlarının formalaşmasına təkan verəcək. Kooperasiyanın inkişafı həm də aqrar sahənin yeni mərhələsinə keçidin elmi təminatla həyata keçirilməsi üçün əsaslar müəssisələrinin - Azərbaycan Kooperasiya və Azərbaycan Dövlət Aqrar və Azərbaycan Kooperasiya universitetlərinin məzunlarının işlə təmin edilməsinə də müsbət təsiri olacaq. Bütün bunlar onu göstərir ki, ölkəmizdə aqrar sektor dövlətin dəstəyi və diqqəti sayəsində öz inkişafını yeni mərhələsinə - aqrarbiznesin formalaşması və inkişafı dövrünə keçir.

Eldar İBRAHİMOV,
Milli Məclisin Aqrar siyasət komitəsinin sədri

Aqrar sektor yeni inkişaf mərhələsinə keçir

kiyyət, istifadə və ya icarə hüququna xitam verilir. Həmin maddənin 2-ci bəndində isə göstərilir ki, bu maddənin 1-ci bəndinin 8-ci abzasında nəzərdə tutulan müddəalar xüsusi mülkiyyətdə olan torpaqlara şamil edilmir. Əlbəttə, Torpaq Məcəlləsinin qəbul edildiyi vaxtlar - 1999-cu ildə və sonrakı bir neçə il müddətində belə bir müddəanın əks olunması lazım idi. Çünki həmin dövrə torpaq islahatı davam edirdi, fermerlərin torpağı becərməkdə müəyyən çətinlikləri var idi. Lakin sonradan kənd təsərrüfatı məhsul istehsalçıların torpaq vergisi istisna olmaqda digər vergilərdən azad olunması, əkinlərə görə subsidiyaların ödənilməsi və başqa güzəştlərin tətbiqi bu çətinlikləri aradan qaldırmışdır. Fermerlərin dövlətin hərtərəfli qayğısı və diqqəti ilə əhatə olunduğu indiki şəraitdə üzrlü səbəb olmadan kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlardan istifadə etməmək yolverilməzdir. Həsab edirik ki, belə bir vəziyyət Torpaq Məcəlləsinin 73-cü maddəsinə yenidən baxmağı zəruri edir.

Digər tərəfdən, torpaqlardan istifadəni yaxşılaşdırmaq, torpaqlarda baş verən mənfəhəllərin vaxtında aşkar edilərək aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün müntəzəm olaraq torpaq kadasının və monitorinqinin aparılmasına böyük ehtiyac vardır. Uzun müddətdir ki, respublikamızın torpaq fondunda baş verən kəmiyyət və keyfiyyət dəyişikliyini dərindən öyrənməli və bu barədə verilən məlumatlar heç də reallığı əks etdirmir. Ona görə də torpaqlardan səmərəli və davamlı istifadəni təmin etmək üçün torpaq kadastrı və monitorinqi barədə mövcud normativ hüquqi sənədlərin tələblərinə ciddi əməl edilməlidir. Bununla əlaqədar bir məsələnin də vacibliyini vurğulamaq istəyirik. Nazirlər Kabinetinin 1999-cu il 7 iyun tarixli 94 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş "Torpaqların monitorinqinin aparılması qaydaları haqqında Əsasnamə"yə uyğun olaraq hər il Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi (əvvəllər Azərbaycan Respublikası Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsi) mülkiyyət formasından asılı olmayaraq ölkənin vahid torpaq fondunda baş vermiş bütün mənfəhəlləri və müsbət dəyişikliklər barədə ayrı-ayrı rayonlar, rayon mərkəzləri, respublika tabeli şəhərlər və Naçıvan Muxtar Respublikası üzrə məlumatları ümumiləşdirərək təsdiq edir. Bu məlumatlar isə yalnız məlumat üçün Nazirlər Kabinetinə və Dövlət Statistika Komitəsinə təqdim olunur.

Həsab edirik ki, torpaqlarda baş verən dəyişikliyə və torpaqlardan istifadəyə belə münasibət yetərli deyil. Azərbaycanın aztorpaqlı ölkə olması, əhalinin yüksək artım dinamikasının saxlanması, əhalinin maddi-rifah halının getdikcə yaxşılaşması ərzaq məhsullarına tələbatı artırır. Bu tələbatı ödəmək, ölkəmizin davamlı inkişafını təmin etmək